

УДК 378.74

О. М. Піддубна,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ЖИВОПИСОМ

У даній статті розглянуто проблему професійної підготовки вчителя образотворчого мистецтва. Розкрито засоби формування творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі занять живописом. Обґрунтовано основні компоненти змісту навчання з даної дисципліни. Окреслено напрями керівництва творчою діяльністю й умови формування творчої активності, відображено поетапне здійснення творчого процесу з живопису. Розглянуто значення індивідуального підходу в формуванні творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства, проблема формування творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва набуває значущості та актуальності. Перед вищою школою постає завдання підготовки такого спеціаліста, який повинен не тільки володіти вміннями і навичками реалістичного зображення дійсності, але й глибоко розуміти, відчувати сутність мистецтва, а головне бути творчо активним у всіх життєвих ситуаціях.

Актуальність наукових досліджень. Варто зазначити що, дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва завжди приділялась належна увага. Так, положення теорії мистецької освіти та художньо-педагогічної підготовки викладачів мистецьких дисциплін обґрунтовано в працях вітчизняних учених В. Бутенка, С. Коновець, М. Лещенко, Н. Миропольської, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, В. Радкевич, О. Рудницької, С. Соломахи, О. Щолокової та інших.

Формуванню базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва в майбутніх учителів присвячено праці І. Мужикової, О. Каленюк.

Розвиток творчих здібностей та творчого мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва висвітлено – М. Стась, О. Кайдановською.

У дослідженнях В. Михайлюк проаналізовано забезпечення фахового спрямування змісту живопису як навчальної дисципліни.

Незважаючи на значну кількість досліджень, психолого-педагогічні аспекти формування творчої активності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі занять живописом визначені недостатньо, зазначена проблема не отримала достатнього висвітлення, теоретичного обґрунтування та практичного дослідження.

Мета статті полягає в розкритті засобів, які були б ефективними у процесі формування творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва при викладанні мистецької дисципліни живопис.

Виклад основного матеріалу. Вирішення зазначеної проблеми пов'язано із розумінням специфіки природи творчості, сутності та природи творчого потенціалу особистості. Такий підхід дає можливість глибоко розкрити механізм становлення та реалізації творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. За твердженням Л. Виготського, С. Ігнат'євої, О. Леонтьєва, Б. Теплова, Е. Фльоріної та ін. формування творчої активності, розвиток творчих здібностей залежить від практичного досвіду і участі студентів у різних видах діяльності.

Педагогікою доведено залежність розвитку особистості від впливу навчально-виховного процесу. Саме тому навчання живопису має базуватися на співвідношенні творчих та навчальних завдань залежно від ступеня засвоєння студентами змісту матеріалу.

Необхідною умовою формування творчої активності є мотивація – пізнавальні мотиви, мотиви досягнення успіху, професійні інтереси, самореалізація, розвиток різноманітних творчих здібностей. У деяких психолого-педагогічних дослідженнях (С. Алексєєва, В. Кузіна, М. Ростовцева, М. Ткаченко, Є. Шорохова та ін.) частково розглядаються дані питання, однак, всі дослідження відзначають необхідність подальшого спеціального вивчення у теорії та практиці формування творчо-активної особистості.

Мотивація виконання завдання з живопису повинна бути такою, щоб студенти зрозуміли значущість її виконання. Навчальна дисципліна "Живопис" розкриває перед студентами принципи побудови реалістичного зображення кольором на площині, формує мислення. Тому метою усіх постановок з живопису (натюрморт, пейзаж, інтер'єр, голова людини, фігура) є не вивчення засобів зображення, а оволодіння системою побудови художньої форми. Варто зазначити, що процес навчання живопису проходить згідно з основними завданнями курсу, а саме: розвинути у студентів культуру зорового сприйняття предметів і явищ навколишньої дійсності; навчити зображувати предмети у взаємозв'язку із простором, навколишнім середовищем, освітленням; розвинути зорову пам'ять, навчити студентів працювати з пам'яті, за уявленням і уявою; ознайомити з основами живопису, основами кольорознавства, перспективи, теорії тіней, композиції, з технологією і технікою живопису [1: 3-4].

Існують інші погляди на дане питання. Уявлення про те, що творча особистість або геніальність особистості – доля лише вибраних, лишилася нам у спадщину, яка перетворила працю з творчості на роботу. Між тим,

потенційна геніальність живе у кожній людині – як здатність створити та побачити нове. А оскільки кожний індивід новий і неповторний, ця його індивідуальна своєрідність є його геніальністю, якій важко проявитися, адже люди привчаються з дитинства не вірити в себе. Тому вона гальмується у більшості людей, і люди не відчують у собі присутності цієї сили [2].

Щоб допомогти кожному студенту набути внутрішніх сил, творчої активності і віру в себе, необхідно рішуче відмовитися від існуючої роз'єднаності між більшістю навчальних предметів, між видами діяльності. Тоді індивідуальний комплекс здібностей кожного студента зможе повніше виявитися, особливо якщо педагог буде накопичувати і фіксувати спостереження за розвитком навчально-виховного процесу студента, його нахилами, інтересами тощо.

Основний мотив формування творчо-активної діяльності на початковій стадії полягає для людини в самому процесі прояву відчуттів. Дуже важливо, щоб у цей час кваліфікований викладач допоміг студенту оволодіти новими засобами творчого відображення оточуючої дійсності [3; 4]. Творчість – це оволодіння новими можливостями. У творчості вже закладений рух. Творчість – це вираження основних законів всесвіту. У потаємних куточках серця, за які відповідальна сама людина, закладено правильне судження про те, що є істиною переконливістю, що є творчістю, що є красою [3; 4].

В сучасній психолого-педагогічній літературі з найбільшою точністю описані два напрямки в керівництві творчою діяльністю студентів: створення умов, які сприяють їх творчості, і побудова логічної поетапності у досягненні творчого результату. Основу умов у навчальній діяльності становить створення тих психологічних передумов, які забезпечують успіх творчого процесу, іншими словами, визначають психологічну готовність до творчості [5].

Спостереження за самостійною діяльністю творчо обдарованих студентів виявляє характерну для них захопленість зображенням. Часто, не пам'ятаючи про оточуючих, захоплений своєю справою студент розмовляє сам з собою, щось наспівує, його настрій і темп роботи змінюється залежно від змісту, який передається під час виконання роботи. Ці зовнішні вияви складають враження про багатство, високий рівень розвитку творчої активності. Як засвідчує досвід, задум в малюнку складається не попередньо, а головним чином у процесі малювання. Але саме готовність уявити свій майбутній твір, відтворити його задум у малюнку – найбільш яскравий показник розвитку творчої активності.

Якісні зміни у розвитку творчості безпосередньо пов'язані з відомою у психолого-педагогічній літературі тенденцією у керівництві творчістю, яка полягає в розробці логічної поетапності творчого процесу. Якщо уявити в загальних рисах творчий пошук майстра з живопису, то в ньому можна виділити наступні етапи: перші творчі накопичення задуму, реалізація змісту композиції, остаточна розробка. Наведені напрямки керівництва творчою діяльністю – створення умов, які забезпечують успішну діяльність та поетапне здійснення творчого процесу реалізуються в процесі творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва при опануванні технікою живопису. Отже, під час занять педагог повинен попередньо вибрати джерело інформації для ознайомлення студентів з тим колом предметів і явищ, яке передбачене обсягом теми (навколишня дійсність, твори живопису, художня література, діафільми), визначити форми організації процесу навчання (відвідування музею, виставки, спостереження за художньою діяльністю майстра, проведення майстер-класів), підібрати методи (спостереження, бесіда, розповідь). У підготовчий період необхідно закріплювати засоби зображення, які засвоюються студентами на тому або іншому етапі навчання. Оволодіння засобами зображення – найважливіша умова готовності студента не тільки до наступної діяльності, але й до виконання в подальшому більш складних творчих завдань. Як відзначає Е. О. Фльоріна, "ускладнення творчих завдань прямо пропорційне закріпленню й росту навчальних досягнень особистості" [6: 55].

Накопичення перших уявлень та оволодіння художніми засобами зображення відбуваються у контексті формування естетичного ставлення до об'єкта, який сприймається та відображається. Важливе та відповідальне завдання викладача – навчити студентів побачити красу світу, захоплюватися ажурними чудернацькими рослинами, квітами, блакитним небом, палітрою творчості живописця. Поетичне слово, органічно включене в процес безпосереднього сприйняття, посилює хвилювання людини, сприяє образному баченню навколишньої дійсності, формує творчу активність.

Для успішного керівництва творчістю важливе значення мають постійний аналіз та оцінка якісних і кількісних показників їхньої діяльності. Під якісною характеристикою цих показників розуміють оцінку розвитку психічних процесів та уявлень, передусім, тих, які забезпечують успіх оволодіння творчим процесом – загальних та спеціальних здібностей, загальних та спеціальних знань, умінь та навичок, тобто шляху від простих форм їх виявлення до більш складних. Наочним показником цих змін є творча діяльність при виконанні живописних робіт різних рівнів складності [7].

Підготовка студентів до творчої роботи з живопису, спрямована на формування творчої активності, передбачає низку педагогічних умов: взаємозв'язок малюнку, композиції з іншою образотворчою діяльністю як живопис; створення належного емоційного фону на всіх етапах навчання живопису; знайомство студентів з послідовністю і правилами виконання завдань з живопису; визначення тематики завдань для творчої самостійної діяльності; урахування індивідуальних та вікових особливостей студентів; оцінка композиційної роботи викладачем і студентами з метою найповнішого відтворення задуму.

Великий вплив на розвиток творчої активності і формування особистості має результативність творчої праці. Якщо студенти виконують роботу, яка їм не під силу або занадто проста, яка не потребує розумової діяльності, то вони не виявляють до неї особливої зацікавленості, працюють пасивно. Тому дуже важливо так спланувати роботу студентів, так щоб кожен одержував завдання відповідно до його можливостей та здібностей.

Отже, під час навчального процесу необхідно враховувати індивідуальні можливості студентів, тобто здійснювати індивідуальний підхід у навчанні. Відповідно теоретичну й практичну підготовку доцільно проводити таким чином:

- Якщо студент має (низький) рівень теоретичної підготовки, він навчається за традиційною схемою, тобто слухає на заняттях пояснення викладачем програмного матеріалу і закріплює його самостійною роботою з навчальною літературою.
- Якщо студент має (середній) рівень теоретичної підготовки, він, крім прослуховування на заняттях пояснень викладачем програмного матеріалу, з кожної теми самостійно виконує декілька практичних вправ творчого характеру і звітує перед викладачем. Цілком зрозуміло, що йому для цього доведеться додатково витратити певний час на пошук відповідей на запитання, які поставлено у порівняно складних практичних вправах.
- Якщо студент має (високий) рівень теоретичної підготовки, він, крім виконання програмного матеріалу, виконує самостійно творчу роботу з живопису. Варто зазначити, що виконання творчої роботи з живопису студент виконує у позанавчальний час. Під час занять викладач проводить з цими студентами індивідуальні консультації і приймає у них завдання [8, 9].

Вплив набутих студентами знань та вмінь в процесі втілення індивідуального підходу у навчанні на підвищення якості є необхідною умовою в підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Набутий студентами досвід самостійної роботи з науковою літературою з виконання практичних творчих завдань дозволяє їм значно підвищити успішність та виконувати курсові та дипломні роботи на досить високому рівні.

Висновки. Отже організація індивідуального підходу до навчання, мотивація діяльності, тобто створення належних умов, поетапне здійснення творчого задуму, що значною мірою впливає на формування якостей особистості, є важливою складовою формування творчої активності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі занять з живопису. У студентів виявляється допитливість, захопленість, прагнення до творчих досягнень, вони набувають навичок аналізувати, висувати гіпотези, бачити протиріччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Яшухин А. П. Живопись : [учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. № 2003 "Преподавание черчения и изобразит. искусства"] / А. П. Яшухин. – М. : Просвещение, 1985. – 288 с.
2. Сисоева С. О. Педагогічна творчість учителя : Визначення, теоретична модель, функції підготовки / С. О. Сисоева // Педагогіка і психологія. – К. : Педагогічна думка, 1998. – 255 с.
3. Кучерявий І. Т. Творчість-основа розвитку потенційних джерел особистості : [навч. посібник] / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепиков. – К. : Вища школа, 2000. – 286 с.
4. Луговий В. І. Культурологічна підготовка студентів у контексті професійної освіти / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – С. 43–49.
5. Отич О. Мистецька освіта як складова система неперервної професійної освіти / О. Отич ; [за ред. І. Зязюна, Н. Нічкало, Т. Левицького, Ю. Вільш] // Професійна освіта : педагогіка і психологія. – Ченстохова – Київ, 2003. – 170 с.
6. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольников / Е. А. Флерина. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 55 с.
7. Шорохов Е. В. Композиция : [учеб. для студентов худож.-граф. фак. пед. ин-тов] / Е. В. Шорохов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1986. – 207 с.
8. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології : [навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ППО] / Г. І. Сорока. – Харків : Веста : Вид-во "Ранок", 2002. – 128 с.
9. Яшухин А. П. Живопись : Этуд с натуры : [учеб. пособие для худож.-граф. фак. пед. ин-тов по спец. № 2109 "Черчение, изобразит. искусство и труд"] / А. П. Яшухин. – Рост. н / Д гос. пед. ин-т. Ростов н / Д РГПИ, 1988. – 79 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Yashukhin Ya. P. Zhivopis' [Pictorial Art] : [ucheb. posobie dlia uchashchikhsia ped. uch-shch po spets. № 2003 "Prepodavanie cherenia i izobrazit. iskusstva"] / Ya. P. Yashukhin. – M. : Prosveshchenie, 1985. – 288 s.
2. Sysoeva S. O. Pedagogichna tvorchist' uchytelia : Vyznachennia, teoretychna model', funktsii pidgotovky [The Teacher's Pedagogical Creativity : the Determination, Theoretical Model, Functions of Preparation] / S. O. Sysoeva // Pedagogika i psykholohiia [Pedagogy and Psychology]. – K. : Pedagogichna dumka, 1998. – 225 s.
3. Kucheriavii I. T. Tvorchist'-osnova rozvytku potentsiinykh dzhерel osobystosti [Creativity as the Basis of the Personality's Potential Sources Development] / I. T. Kucheriavii, O. I. Klepikov. – K. : Vyshcha shkola, 2000. – 286 s.
4. Lugovyi V. I. Kul'turologichna kul'tura studentiv u konteksti profesiinnoi osvity [Students' Culturological Culture in the Context of the Professional Education] / V. I. Lugovyi // Pedagogika i psykholohiia profesiinnoi osvity [Pedagogy and Psychology of the Professional Education]. – 1999. – S. 43–49.

5. Otych O. Mystets'ka osvita yak skladova systema neperervnoi profesiinoi osvity [Pictorial Art as the Component of the Life-Long Professional Education System] / O. Otych ; [za red. I. Ziaziuna, N. Nychkalo, T. Levyts'kogo, Yu. Vil'sh] // Profesiina osvita : pedagogika i psykholohiia [Professional Education : Pedagogy and Psychology]. – Cherkas'ka – Kyiv, 2003. – 170 s.
6. Florina E. A. Esteticheskoe vospitanie doskol'nikov [Aesthetic Education of the Preschool Children] / E. A. Florina. – M. : Izd-vo APN RSFSR, 1961. – 55 s.
7. Shorokhov E. V. Kompozitsiia [Composition] : [ucheb. dlia studentov khudozh.-graf. fak. ped. in.-tov] / E. V. Shorokhov. – [2 izd., perarab. i dop.]. – M. : Prosveshchenie, 1986. – 207 s.
8. Soroka G. I. Suchasni vykhovni systemy ta tekhnologii [Modern Educational Systems] : [nvchal'no-metodychnyi posibnyk dlia kerivnykiv shkil, vchyteliv, klasnykh kerivnykiv, vykhovateliv, slukhachiv IPO] / G. I. Soroka. – Kharkiv : Vesta : Vyd-vo "Ranok", 2002. – 128 s.
9. Yashukhin A. P. Zhivopis' : Etiud s natury [Pictorial Art : Sketch from the Nature] : [ucheb. posobie dlia khudozh.-graf. fak. ped. in.-tov po spets. № 2109 "Cherchenie, izobrazit. iskusstvo i trud"] / A. P. Yashukhin. – Rost. n / D gos. ped. in-t. Rostov n / D RGPI, 1988. – 79 s.

Матеріал надійшов до редакції 22.01. 2013 р.

Поддубная О. М. Формирование творческой активности будущих учителей изобразительного искусства в процессе занятий живописью.

В данной статье рассмотрена проблема профессиональной подготовки учителя изобразительного искусства. Раскрыты средства формирования творческой активности будущих учителей изобразительного искусства в процессе занятий живописью. Обоснованы основные компоненты содержания учебы по данной дисциплине.

Очерчены направления руководства творческой деятельностью и условия формирования творческой активности, отображено поэтапное осуществление творческого процесса из живописи. Рассмотрено значение индивидуального подхода в формировании творческой активности будущих учителей изобразительного искусства.

Piddubna O. M. Forming the Creative Activity of Future Fine Art Teachers' in the Process of Painting Lessons.

The article considers the problem of fine art teachers' professional preparation. The means of future fine art teachers' creative activity formation in the process of painting lessons are revealed. The main components of study contents on this discipline are justified. The ways of the creative activity management and conditions of the creative activity are outlined. The gradual fulfillment of the creative process from the pictorial art is reflected. The meaning of the individual approach in the future fine art teachers' creative activity formation is considered.